

TASVIRIY SAN'ATNING JANRLARI VA ULARNING MOHIYATI

¹ Bo'ronova Munisa Davlat qizi

² N.Dj. Yodgorov

¹ Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti 2-bosqich magistranti

² Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7597306>

Annotatsiya: Tasviriy san'atga oid har bir asar o'zining g'oyaviy mazmuni va sujetiga ko'ra biron-bir janrda ifodalanadi. Shunga ko'ra tasviriy san'atning tarixiy, portret, harbiy, maishiy, manzara, qush va hayvonlar tasviri (anamalistik) hamda naturmort kabi janrlari mavjud. Ushbu maqolada tasviriy san'atning turli janrlari hamda ularning mohiyati haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, janr, tarixiy janr, natyurmort, harbiy janr.

Asosiy qism. Hozirgi kunda tasviriy san'at yo'nalishi turli janrlarga bo'lingan bo'lib, barchasi o'z xarakteriga ega. Janrlar bo'yicha ishlangan asarlar o'z yo'nalishi bo'yicha turli tuman ma'lumotlarni aks etib turadi. Quyida ushbu janrlar mazmun va mohiyati yoritib beriladi.

Tarixiy janr. Tarixiy janrda yaratilgan asarlar eng avvalo tarixiy voqealar, tarixiy shaxslar, tarixiy munosabatlarni ifodalaydi. Bu san'at Misr me'morchiligi bilan, ya'ni malika Nefertiti maqbarasidagi rangli bo'rtma tasvirlardan boshlanib, bugungi kundagi metropoliten zallariga ishlangan tasvirlargacha rivojlanib keldi. Bu janr portret va manzara janriga juda yaqin turadi. Tarixiy janrda qadimgi haykaltaroshlar, rassomlardan tortib, Uyg'onish davri, Yevropa, Osiyo va mamlakatimiz rassomchiligining yetuk ustalari ijod qildilar.

1-rasm. I. Yevenko.

Tarixiy janr. 1953.

Harbiy janr. Harbiy sarkardalar va jang manzaralarini ifodalagan asarlar harbiy janrga mansub bo'ladi. Bu janr hamjuda qadimdan Sharq va G'arb xalqlari san'ati taraqqiyotida o'z o'rnini topgan.

2-rasm. V. Kaydalov. Harbiy janr. 1947.

Portret janri. Tasviriy san'atning eng murakkab janrlaridan biri odam yuzini tasvirlash bo'lib, bu rassomdan shakl, nisbat va ranglarning mohir ustasi bo'lish bilan birga, inson shaxsini yaxshi tushunishi, uning psixologik holatini idrok eta olishi, his-tuyg'ularini bila olishi, teri rangini rasm ishlayotgandagi holatga mos holda ifodalash malakalariga ega bo'lishini talab etadi. Chunki, asardagi kishining kimligini, yoshini, fe'l-u atvorini, amal-unvonini, hatto gavda tuzilishi, boy-kambag'alligini ham ifodalab berishi lozim.

3-rasm. R. Ahmedov. Portret janri.
1953-y.

Manzara janri. Bu janrdagi san'at asarlari asosan tabiat, dengiz ko'rinishlarini o'ziga xos badiiy, real uslublarda tasvirleydi. Chunki, tasvirdagi ranglar, asosan, tabiatdan olinadi. Tabiat ko'rinishlari esa ranglar vositasida o'z ifodasini topadi. Bu janr tarixi ham juda qadimdan, Qadimgi Misr, Gretsiya, Rimdan boshlanadi. Ayniqsa, Uyg'onish davri, Yevropa va O'rta Osiyo rassomlari bu janrning rivojlanishida alohida maktab yaratdilar.

4-rasm. N. Karaxan. Manzara janri. 1954.

Maishiy janr. Bu janrdagi asarlarda odamlarning kundalik hayoti, turmushi, mehnati, urf-odatlarini, madaniyatini, fani, dini, e'tiqodini, dunyoqarashlarini o'z ifodasini topadi. Maishiy janr ham qadimdan rivojlanib keldi. Ayniqsa, Uyg'onish davri, O'rta Osiyo feodal davri, Yevropaning so'nggi davrlari san'atida bu janr alohida o'rin egallaydi.

5-rasm. N. Kashina. Maishiy janr. 1948.

Naturmort janri. Naturmort janri — tabiatdagi jonsiz predmetlar to‘plamini o‘z polotnolarida aks ettiradi. Unda gul, meva, ro‘zg‘or buyumlari, mehnat qurollari, o‘quv, san‘at, sport buyumlari, to‘kin dasturxon kabilar, ya‘ni narsalar va predmetlarning bir mazmundagi to‘plami o‘z ifodasini topadi. Unda jonsiz predmetlar ranglar vositasida jonli tabiatga aylanadi. Bu janr Qadimgi Misr me‘morchiligi devorlariga, freskalariga isililangan rasmlardan — Ellinizm mozaikalaridan boshlagandir.

6-rasm. P. Kanchalovskiy. Natyurmort janri. 1954.

Anamalistik — qush va hayvonlarni tasvirlash janri. Tasviriy san‘atning qush va hayvonlarni ifodalaydigan bu janri, asosan, hayvonot olamini ifoda etadigan asarlardan iboratdir, Ma‘lumki, hayvonot olami inson va tabiat bilan birga, yonma-yon yashaydigan jonzotdir. Shu boisdan ham tasviriy san‘at ijodiyoti boshlanishi bilanoq, bu janrga oid ilk asariyar yaratilgani ma‘lumdir. Bu janr ko‘proq haykaltaroshlik va devoriy rasmlarda o‘z aksini topib keldi. Hozirgi kunda bir qator rassomlar bu janrda samarah ijod qilmoqdalar.

Tasviriy san‘atning har bir tur va janri o‘zaro bog‘liq tarzda bir-birini to‘ldirishi haqiqiy san‘atning bosh prinsipidir.

7-rasm. G. Aytiev. Anamalistik janr. 1954.

Har bir san'at asarini kuzatar ekansiz, siz unda portretni, manzarani, turmushni, tarixni, me'morlik obidalarini ko'rasiz.

Siz Qadimgi Misr, Yunon, Rim, Hind devoriy relyeflaridan, haykallaridan tortib, ularning Afroditalari, Veneralari, Hind Onasi va raqqosalariga, o'rta asr Madonnalari-yu, Rubeyns go'zallariga, Rembrandt portretlariga, Delokuraning "Ozodlik onasi"ga, Renuarning rangtasvirlariga, K. Behzodning "Zafarnoma"-yu, "Bo'ston", "Layli va Majnun" larigacha, M. Muzahhibning "Navoiy", "Sulton Sanjar" iga, V. Vosnesovning "Uch bahodir", Brullovning "Pompeyning so'nggi kuni" ga, Belolining "Cho'milayotgan go'zal" iga, Repinning "Volga burlaklari" ga, Levitan va Karaxanning "Oltin kuz" iga, Xmskiy va Mashkovlarning "Naturmortlar"iga, R. Choriyevning "Bahor"-i-yu, R. Ahmedovning "Onalik" asarlariga nazar tashlar ekansiz, san'atning sehri, jozibasi, qudratini his qilasiz.

References:

1. Oripov B.N. Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi. Toshkent. 2016.
2. Abdirasilov S.F. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. Toshkent. 2012
3. Oripov B.N. Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2013. – B.25.
4. Hasanov R. Maktabda tasviriy san'atni o'rgatish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004. – B.188.